

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОЛІПШЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Поліщук Р. М.

доктор філософії у галузі права,

доцент кафедри теорії та публічного права

Інститут управління, технологій і права

Державного університету інфраструктури та технологій

просп. Володимира Івасюка, 2А (просп. Героїв Сталінграда, 2А), Київ, Україна;

докторант

Навчально-науковий інститут права імені князя Володимира Великого

Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

вул. Фрометівська, 2, Київ, Україна

orcid.org/0000-0001-9968-5713

romaxx0619@gmail.com

Ключові слова:

*неплатоспроможність,
судові процедури, норми
процесуального права,
апеляційне провадження,
касаційна скарга, правова
позиція Верховного Суду.*

У статті досліджено сучасний стан та шляхи поліпшення процесуального законодавства під час розгляду спорів, ініційованих заінтересованими особами, про стягнення заборгованості з боржників-товариств з обмеженою відповідальністю, визнання недійсними правочинів неплатоспроможних суб'єктів господарювання, предметом яких є їх матеріальні та нематеріальні активи, витребування (повернення) третіми особами майна з ліквідаційної маси, тощо. Відповідне дослідження здійснено крізь призму процесуального аналізу двох видів проваджень: окремого позовного та того, що порушується у межах справи про банкрутство боржника. Автором констатовано, що наразі у ході проведення судових процедур банкрутства товариств існує виключна правова проблема, яка потребує максимально швидкого вирішення задля унеможливлення функціонування механізму незаконного виведення активів суб'єкта господарювання із ліквідаційної маси. Резюмовано, що згідно із положенням частини другої статті 7 Кодексу України з процедур банкрутства захищаються не лише права боржника, а й права інших осіб, які мають майнові або немайнові вимоги до нього, особливо кредиторів. У практиці Верховного Суду існує юридична колізія комплексного застосування, з одного боку, частини другої статті 410 Цивільного процесуального кодексу України, частини другої статті 309 Господарського процесуального кодексу України, частини другої статті 350 Кодексу адміністративного судочинства України, з іншого, – частини другої статті 7 Кодексу України з процедур банкрутства, пункту шостого частини першої статті 310 Господарського процесуального кодексу України. Дана обставина нівелює принцип концентрації розгляду в межах справи про банкрутство всіх спорів, стороною в яких є товариство з обмеженою відповідальністю-боржник. Встановлено, що Верховний Суд вважає порушення судами першої-апеляційної інстанції імперативних норм Кодексу України з процедур банкрутства щодо концентрації усіх спорів, стороною яких є боржник-товариство, у межах справи про банкрутство, «формальним бюрократизмом», дотримання якого «порушує право на справедливий суд». На підставі аналізу актуальних рішень Верховного Суду зроблено висновок про те, що необхідно здійснити відступ судами касаційної інстанції від своїх нинішніх правових висновків із виключення із мотивувальних частин постанов посилення на практику ЄСПЛ щодо принципу остаточності судових рішень.

CURRENT STATUS AND SOME ASPECTS OF IMPROVING PROCEDURAL LEGISLATION IN BANKRUPTCY CASES OF LIMITED LIABILITY COMPANIES

Polischuk R. M.

Doctor of Philosophy in Law,

Associate Professor at the Department of Theory and Public Law

Institute of Management, of Technology and Law

of the State University of Infrastructure and Technology

Volodymyr Ivasiuk Avenue, 2A (Heroes of Stalingrad Avenue, 2A), Kyiv, Ukraine;

Doctoral Student

Educational and Research Institute of Law named after Prince Volodymyr the Great

of Private Joint Stock Company "Higher Educational Institution

"Interregional Academy of Personnel Management"

Formetivska str., 2, Kyiv, Ukraine

orcid.org/0000-0001-9968-5713

romaxx0619@gmail.com

Key words: *insolvency, court procedures, procedural law, appeal proceedings, cassation appeal, legal position of the Supreme Court.*

The article examines the current state and ways to improve procedural legislation in the course of consideration of disputes initiated by interested parties regarding debt collection from limited liability companies-debtors, invalidation of transactions of insolvent business entities involving their tangible and intangible assets, reclamation (return) of property from the liquidation estate by third parties, etc. The relevant study is carried out through the prism of procedural analysis of two types of proceedings: separate action proceedings and proceedings initiated within the debtor's bankruptcy case. The author states that currently, in the course of court bankruptcy proceedings of companies, there is an exceptional legal problem which requires prompt resolution in order to prevent the functioning of the mechanism of illegal withdrawal of a business entity's assets from the bankruptcy estate. The author summarizes that according to the provisions of part two of Article 7 of the Bankruptcy Code of Ukraine, not only the rights of the debtor are protected, but also the rights of other persons who have property or non-property claims against him, especially creditors. In the Supreme Court's practice, there is a legal conflict between the complex application of, on the one hand, part two of Article 410 of the Civil Procedure Code of Ukraine, part two of Article 309 of the Commercial Procedure Code of Ukraine, part two of Article 350 of the Code of Administrative Procedure of Ukraine, and, on the other hand, part two of Article 7 of the Bankruptcy Code of Ukraine, paragraph six of part one of Article 310 of the Commercial Procedure Code of Ukraine. This circumstance eliminates the principle of concentration of consideration within the bankruptcy case of all disputes to which the debtor limited liability company is a party. It is established that the Supreme Court considers violation by the courts of first instance and appellate courts of the mandatory provisions of the Bankruptcy Code of Ukraine regarding the concentration of all disputes to which a debtor company is a party within a bankruptcy case to be "formal bureaucracy", compliance with which "violates the right to a fair trial". Based on the analysis of current decisions of the Supreme Court, the author concludes that it is necessary for the cassation courts to deviate from their current legal conclusions by excluding references to the ECHR case law on the principle of finality of court decisions from the reasoning parts of their rulings.

Постановка проблеми. Головною метою концентрації всіх спорів, стороною яких є боржник, у межах справи про банкрутство є забезпечення достатнього судового контролю за поведінкою боржника під час здійснення щодо нього процедур банкрутства, формування активу та пасиву боржника і проведення інших заходів задля повного або часткового задоволення вимог кредиторів та відновлення платоспроможності боржника. Для досягнення цієї мети такі спори віднесено до юрисдикції господарських судів, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, без порушення окремих справ позовного провадження. За весь час становлення інституту банкрутства законодавець по-різному проводив межу між приватним та публічним інтересом у регулюванні відносин неплатоспроможності. Законодавство про неплатоспроможність у цій частині є комплексним, воно об'єднує правові норми приватного та публічного права заради досягнення єдиної мети – найбільш повного задоволення у процедурі банкрутства вимог приватних та публічних кредиторів (податкових органів, органів соціального забезпечення), оскільки після закінчення ліквідаційної процедури таке задоволення унеможливилося ліквідацією юридичної особи чи використанням майна боржника для задоволення вимог інших кредиторів, які включені до реєстру вимог кредиторів під час провадження у справі про банкрутство [1].

У ході проведення судових процедур банкрутства товариств з обмеженою відповідальністю-боржників досить тривалий час існує виключна правова проблема, яка наразі є актуальною та потребує нагального вирішення задля унеможливлення функціонування механізму незаконного виведення активів суб'єкта господарювання із ліквідаційної маси.

Існує непоодинокі практика ухвалення судами господарської та інших юрисдикцій (цивільної, адміністративної), відмінних від господарського суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, всупереч правилам територіальної підсудності, судових актів (ухвал, рішень, постанов) у спорах, стороною яких є боржник-товариство, у тому числі і щодо його майна.

Тобто фактично, без відома та поінформування заінтересованих осіб щодо активів неплатоспроможного суб'єкта господарювання, зокрема, кредиторів, досить часто через подання окремих позовних заяв поза межами справи про банкрутство та постановлення судових актів неналежними судами безпідставно стягується заборгованість з боржників, визнаються недійсними правочини боржників, предметом яких є їх матеріальні та нематеріальні активи, витребовується (повертається) третіми особами майно з ліквідаційної маси, тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі аспекти проблематики застосування норм процесуального права інституту неспроможності щодо боржників досліджувалася багатьма вітчизняними науковцями, такими як О. Беляневичем, О. Бірюковим, І. Вечірком, Б. Греком, В. Джунем, С. Жуковим, Б. Поляковим, П. Пригузою, Н. Пришвою, В. Радзивілюк, Г. Шершеневичем, В. Щербиною, Н. Якимчук та іншими. Проте, суперечність системного застосування частини другої статті 410 Цивільного процесуального кодексу України, частини другої статті 309 Господарського процесуального кодексу України, частини другої статті 350 Кодексу адміністративного судочинства України, з однієї сторони, та частини другої статті 7 Кодексу України з процедур банкрутства, пункту шостого частини першої статті 310 Господарського процесуального кодексу України, – з іншої, під час проваджень у справах про банкрутство товариств з обмеженою відповідальністю взагалі не вивчалися.

Метою статті є визначення сучасного стану та шляхів поліпшення процесуального законодавства під час розгляду спорів як в окремих позовних провадженнях, так і у межах справ про банкрутство товариств з обмеженою відповідальністю.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до частини другої статті 7 Кодексу України з процедур банкрутства визначено, що господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство (неплатоспроможність), у межах цієї справи вирішує всі майнові спори, стороною в яких є боржник; спори з позовними вимогами до боржника та щодо його майна; спори про визнання недійсними результатів аукціону; спори про визнання недійсними будь-яких правочинів, укладених боржником; спори про повернення (витребування) майна боржника або відшкодування його вартості відповідно; спори про відшкодування шкоди та/або збитків, завданих боржнику; спори про стягнення заробітної плати; спори про поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника; спори щодо інших вимог до боржника, у тому числі спори про визначення та сплату (стягнення) грошових зобов'язань (податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України [2].

Таке положення покликане захистити не лише права боржника-суб'єкта господарювання, а й права інших осіб, які мають майнові або немайнові вимоги до нього, особливо кредиторів. Таке унормування забезпечує прозору і справедливую процесуальну процедуру закінчення розгляду як справи про банкрутство боржника-товариства, так і усіх спорів у межах даної справи, належним судом; дотримання принципу визначення

підвідомчості справи про банкрутство виключно одному господарському суду, що організаційно забезпечує концентрацію усіх майнових та немайнових вимог кредиторів до товариства-боржника, їх погашення за найвищою ціною за рахунок ефективного та дієвого механізму формування ліквідаційної маси, реалізації її з публічних торгів, повернення незаконно виведених активів, тощо.

Визначення юрисдикційності усіх майнових спорів господарському суду, який порушив справу про банкрутство, має на меті як усунення правової невизначеності, так і захист прав кредитора, який може за умови своєчасного звернення реалізувати свої права й отримати задоволення своїх вимог [3].

Автор відзначає, що висловлена зазначена правова позиція Великої Палати Верховного Суду, в подальшому почала нівелюватися тим же Верховним Судом через невірне застосування норм процесуального права, зокрема, положень частини другої статті 7 Кодексу України з процедур банкрутства, під час оскарження заінтересованими особами (учасниками справи про банкрутство) судових актів у окремих позовних провадженнях поза межами основної банкрутної справи.

Господарський суд на всіх етапах процедур банкрутства застосовує судовий контроль. Коли стосовно суб'єкта господарювання відкривається провадження у справі про банкрутство, такий боржник та його майно перебувають у спеціальному правовому режимі, до них застосовуються спеціальні норми законодавства, зокрема положення КУзПБ. Основа спеціального правового режиму щодо боржника у справі про банкрутство полягає в тому, що встановлюються заборони і заборони як самому боржнику, так і його кредиторам щодо вчинення дій, пов'язаних з майном боржника. Після введення в дію КУзПБ принцип концентрації розгляду всіх спорів у межах справи про банкрутство, який до цього фактично відтворювався в судовій практиці, був нормативно закріплений законодавцем у ст. 7 цього Кодексу. КУзПБ сконцентрував розгляд усіх майнових та низки немайнових вимог до боржника, а також спорів самого боржника до інших осіб, в межах однієї процедури банкрутства в судах господарської юрисдикції [1].

Поряд з цим, на думку автора, у практиці Верховного Суду існує суперечність комплексного застосування норм процесуального права: з одного боку, частини другої статті 410 Цивільного процесуального кодексу України, частини другої статті 309 Господарського процесуального кодексу України, частини другої статті 350 Кодексу адміністративного судочинства України, з іншого, – частини другої статті 7 Кодексу України з процедур банкрутства, пункту шостого частини першої статті 310 Господарського процесуального кодексу

України. Дана обставина нівелює принцип концентрації розгляду в межах справи про банкрутство всіх спорів, стороною в яких є товариство з обмеженою відповідальністю-боржник та створює виключну проблематику у захисті прав та законних інтересів учасників банкрутної справи, особливо кредиторів; створює перепони у реалізації ними у повній мірі своїх процесуальних прав, які передбачені національним конкурсним правом.

Так, відповідно до частини другої статті 410 Цивільного процесуального кодексу України не може бути скасоване правильне по суті і законне судові рішення з одних лише формальних міркувань [4]. Аналогічне встановлено і частиною другою статті 309 Господарського процесуального кодексу України, частиною другою статті 350 Кодексу адміністративного судочинства України.

Проблематика виникає на етапі, коли учасники справи про банкрутство, зокрема, кредитори та інші заінтересовані особи щодо майна боржника, керуючись частиною першою статті 389 Цивільного процесуального кодексу України, частиною першою статті 287 Господарського процесуального кодексу України оскаржують у вищих інстанціях судові акти, посилаючись на порушення норм частини другої статті 7 Кодексу України з процедур банкрутства. Скаржники поза розумним сумнівом очікують на скасування Верховним Судом незаконних судових рішень, ухвалених з грубим порушенням норм процесуального права, з подальшим направленням спорів щодо майнових та немайнових активів боржника-товариства до розгляду господарським судом, у провадженні якого перебуває основна справа про банкрутство.

Відповідно до частини третьої статті 7 Кодексу України з процедур банкрутства матеріали справи, в якій стороною є боржник, щодо спорів, зазначених у частині другій цієї статті, провадження в якій відкрито до або після відкриття провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність), за ініціативою учасника справи або суду невідкладно, але не пізніше п'яти робочих днів, надсилаються до господарського суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство (неплатоспроможність), який розглядає спір по суті в межах цієї справи [2].

Варто відзначити, що згідно із пунктом шостим частини першої статті 310 Господарського процесуального кодексу України судові рішення підлягають обов'язковому скасуванню з направленням справи на новий розгляд, якщо, судові рішення ухвалено з порушенням правил інстанційної або територіальної юрисдикції [5].

Відповідно до частини першої статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип

верховенства права. Суддя, здійснюючи правосуддя, керується верховенством права (частина перша статті 129 Конституції України) [6]. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність (пункт 4.1 рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рп/2004) [7].

Натомість, в порушення зазначених вище принципів, обов'язкового до виконання рішення Конституційного Суду України, приписів Конституції України, наразі сформувалась стала правова позиція Верховного Суду, що кваліфікує і визначає доводи, обґрунтування, вимоги апелянтів та касаторів (учасників справи про банкрутство товариства-боржника) щодо скасування судових актів, прийнятих з порушенням норм процесуального права, а саме частини другої ст. 7 Кодексу України з процедур банкрутства, поза процедурою банкрутства – правовим пуризмом. У свою чергу, скарги кредиторів та заінтересованих осіб на відповідні судові акти, ухвалені щодо майна боржника, залишаються Верховним Судом без задоволення, що призводить до подальшої втрати значної частини ліквідаційної маси, виведення активів боржника та безпідставного збільшення непогашеного пасиву (кредиторської заборгованості).

Так, Київський апеляційний суд, дотримуючись вже сформованої правової позиції Верховного Суду з досліджуваної проблеми, своєю постановою від 23.06.2023 скасував рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 27.02.2023 у справі № 761/35475/18-ц, зазначивши наступне: «задовольняючи подану заяву, суд першої інстанції виходив з того, що на момент відкриття провадження по справі вже було порушено справу про банкрутство відповідача ТОВ «Екобуд», про що суд сторони по справі не повідомили, що свідчить про нововиявленість вказаної обставини, яка впливає на підвідомчість справи. Однак такий висновок було зроблено судом першої інстанції з порушенням норм процесуального права. Посилання суду першої інстанції на факт відкритого провадження по справі № 910/23859/16 про банкрутство ТОВ «Екобуд», яка знаходиться в провадженні господарського суду м. Києва та положення Кодексу України з процедур банкрутства не може бути підставою для скасування рішення суду за нововиявленими обставинами [8].

Під правовим пуризмом у практиці ЄСПЛ розуміється невідступне слідування вимогам процесуального закону при вирішенні питання щодо застосування чи скасування таких, що набрали законної сили, судових рішень без врахування того, чи призведе це у подальшому до реального, а не формального усунення допущених судо-

вих помилок; надмірно формальне, бюрократичне застосування правових норм й вчинення дій, що мають юридичне значення, безвідносно врахування їх доцільності, виходячи з обставин конкретної справи й необхідності забезпечення ефективного захисту прав, свобод та інтересів в цивільному або іншому судочинстві, що призводить до порушення права на справедливий судовий розгляд [9].

Таким чином, Верховний Суд вважає порушення судами нижчих інстанцій імперативних процесуальних приписів основного нормативно-правового акту, що регулює конкурсне право, щодо концентрації усіх спорів, стороною яких є боржник-товариство, у межах справи про банкрутство, «формальним бюрократизмом», дотримання якого «порушує право на справедливий суд». Більш того, на сьогодні єдиною умовою для врахування Верховним Судом доводів апеляційних та касаційних скарг щодо порушення судами нижчих інстанцій вимог частини другої статті 7 Кодексу України з процедур банкрутства є встановлення у своїй сукупності і факту невірної застосування норм матеріального права у оскаржуваних рішеннях (постановах). Варто відзначити, що на стадії касаційного перегляду не встановлюються нові обставини у справах, адже Верховним Судом здійснюється перевірка, зокрема, правильного застосування норм матеріального і процесуального права. Поряд з цим, сторонами розглянутих справ поза межами справи про банкрутство, як правило, є виключно позивач та відповідач (боржник у справі про банкрутство), участі у них у попередніх судових інстанціях не беруть заінтересовані особи щодо майна боржника-товариства (кредитори боржника у справі про банкрутство), не маючи змоги надавати свої заперечення, доводи та міркування з відповідними доказами по суті справи: щодо предмету спору (майна боржника) та обставин справи в порушення принципів диспозитивності, рівності, справедливості. Така ситуація унеможливорює реалізацію кредитором своїх процесуальних прав, визначених процесуальними кодексами, у тому числі і частиною шостою статті 45 Кодексу України з процедур банкрутства щодо подання суду заперечень щодо визнання вимог кредиторів, що унеможливорює повне та всебічне встановлення судами дійсних обставин справ у всіх без винятку спорах стосовно боржника-товариства і його майна поза межами справи про банкрутство, що має наслідком ухвалення незаконних та необґрунтованих судових актів.

Звертаю особливу увагу на те, що існує фундаментальне протиріччя між нинішньою правовою позицією Верховного Суду щодо застосування частини другої статті 7 Кодексу України

з процедур банкрутства та згаданого вище висновку Великої Палати Верховного Суду, викладеному у постанові від 15 травня 2019 року у справі № 289/2217/17, щодо необхідності дотримання судами основоположного імперативного принципу концентрації спорів у межах справи про банкрутство, адже він усуває правову невизначеність, захищає права кредиторів боржника, які можуть заявляти свої заперечення проти вимог третіх осіб щодо ліквідаційної маси неплатоспроможного суб'єкта господарювання.

У рішенні ЄСПЛ у справі «Сутяжник проти Росії» від 23.07.2009, заява № 8269/02, зазначено, що відступи від принципу правової визначеності виправдані лише у випадках необхідності при обставинах істотного і непереборного характеру, зокрема, відступ від цього принципу допустимий не в інтересах правового пуризму, а з метою виправлення помилки, що має фундаментальне значення для судової системи. Не може бути скасоване правильне по суті судові рішення та не може бути відступлено від принципу правової визначеності лише задля правового пуризму [10].

Як зазначив Верховний Суд у своїй постанові від 17.06.2020 у справі № 921/490/18 скасування судового рішення лише з підстав встановлення факту процесуального порушення, яке жодним чином не вплинуло та не могло вплинути на законність і обґрунтованість судового рішення є ніщо іншим як проявом правового пуризму [11]. Аналогічна правова позиція викладена і у постанові Верховного Суду від 12.12.2019 у справі № 922/382/14.

Посилання Верховного Суду на зазначені мотиви, як на підставу для відмови скажникам у скасуванні незаконних рішень судів нижчих інстанцій, які порушили процесуальний принцип концентрації усіх спорів, стороною яких є боржник-товариство з обмеженою відповідальністю, у межах господарської справи про банкрутство, є безпідставним. При цьому, вбачається порушення Верховним Судом принципу права на справедливий суд в контексті статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Більш того, паралельно паплюжиться принцип верховенства права через, з одного боку, нівелювання та ігнорування імперативних норм процесуального права Кодексу України з процедур банкрутства, з другого, - наданні переваги принципу остаточності вже ухвалених судових актів, прийнятих поза межами основної справи про банкрутство боржника-товариства, з мотивів додержання судами нижчих інстанцій виключно норм матеріального права.

Вважаю, що дані висновки Верховного Суду не відповідають приписам пункту шостого частини першої статті 310 Господарського процесуального

кодексу України, адже судові рішення підлягають обов'язковому скасуванню з направленням справи на новий розгляд, якщо, судові рішення ухвалено з порушенням правил, зокрема, територіальної юрисдикції.

Як вірно зазначив суддя Великої Палати Верховного Суду К. Пільков: «ЄСПЛ у тій своїй практиці, де він посиляється на принцип *res judicata*, частіше має справу з негативними для заявників наслідками перегляду остаточних судових рішень в межах однієї справи у внутрішніх судових провадженнях, що в певних випадках кваліфікується як порушення гарантованого Конвенцією про захист прав людини та основоположні свобод (Конвенція) права на справедливий суд. Тобто його висновки в більшій мірі стосуються не поваги до принципу *res judicata* у значенні поваги до процесуальних правил, які зумовлюють преюдициальне значення остаточного судового рішення у наступних процесах, а зосереджені на повазі до остаточності судового рішення в межах того ж провадження, у якому його було прийнято, тобто на необхідності забезпечити остаточність судового рішення. ЄСПЛ, можна сказати, більше занепокоєний тим, які підстави перегляду і який стандарт перегляду застосовують національні суди в межах однієї справи, а також неприпустимістю безпідставного перегляду судового рішення, яке мало б бути остаточним за національним процесуальним законодавством [12].

Із означеного випливає, що ЄСПЛ свідомо надає другорядне значення оцінці правильності застосування судами норм процесуального права у порівнянні з ухваленням остаточних рішень у справах неналежними судами.

Європейський суд з прав людини неодноразово зазначав важливість забезпечення принципу юридичної визначеності як елементу верховенства права, який, окрім іншого, вимагає, щоб ухвалене судами остаточне рішення не могло бути скасованим [13].

Цей принцип встановлює, що жодна сторона не вправі ставити питання про перегляд остаточного судового рішення, яке набрало чинності, лише задля нового судового розгляду й нового рішення по суті. Перегляд судового рішення не повинен бути замаскованою апеляційною процедурою, а саме лише існування двох позицій щодо способу вирішення спору не є підставою для повторного судового розгляду. Відхилення від цього принципу допустимі лише за наявності виняткових обставин [14, 15, 16].

ЄСПЛ звернув увагу, що при застосуванні процедурних правил варто уникати як надмірного формалізму, який буде впливати на справедливість процедури, так і зайвої гнучкості, яка призведе до нівелювання процедурних вимог,

встановлених законом, та порушення принципу правової визначеності (рішення ЄСПЛ від 08.12.2016 у справі «ТОВ «Фріда» проти України», заява № 24003/07 [17].

Вважаю висновки Верховного Суду щодо неможливості скасування правильних по суті, тобто із вірним застосуванням норм матеріального права, судових рішень нижчих інстанцій, з мотивів порушення ними норм процесуального права, безпідставними та необґрунтованими. На мій погляд, це свідчить беззаперечно про незаконність відповідних судових актів, що призводить до неправильного вирішення справ по суті у окремих позовних провадженнях поза межами основної справи про банкрутство, адже має місце не забезпечення реалізації процесуальних прав заінтересованим особам – учасникам справ про банкрутство товариств-боржників, зокрема, кредиторам, щодо подання доказів, заяв по суті спорів, апеляційного та касаційного оскарження судових рішень, тощо. Фактично судами вищих інстанцій обмежується доступ у правосудді заінтересованим особам, не забезпечується принципи змагальності, диспозитивності, рівності сторін (учасників) у окремих позовних провадженнях по справах, стороною яких є боржник. Це сприяє створенню умов для зловживання правом недобросовісними третіми особами через подання позовних заяв в окремих провадженнях всупереч принципу концентрації спорів у межах справи про банкрутство, з метою подальшого виведення майна та активів боржників-товариств з ліквідаційної маси та, як наслідок, непогашення значної частини правомірної кредиторської заборгованості.

Повністю погоджуюся з думкою С. В. Рурич, що право на розгляд справи означає право особи звернутися до суду та право на те, що його справа буде розглянута та вирішена судом. При цьому, особі має бути забезпечена можливість реалізувати вказані права без будь-яких перепон чи ускладнень. Здатність особи безперешкодно отримати судовий захист є змістом поняття доступу до правосуддя. Перешкоди у доступі до правосуддя можуть виникати як через особливості внутрішнього процесуального законодавства, так і через передбачені матеріальним правом обмеження. Принцип справедливості судового розгляду в окремих рішеннях ЄСПЛ трактується як належне відправлення правосуддя, право на доступ до правосуддя, рівність сторін, змагальний характер судового розгляду справи, обґрунтованість судового розгляду тощо. Право на справедливий судовий розгляд є процесуальним правом кожної людини, чії права порушені, не визнані чи оспорується. Суть цього права полягає в тому, що, по-перше, воно є правом для захисту інших прав, а по-друге, це право має власну самодо-

статню цінність як складовий елемент принципу верховенства права. У ч. 1 ст. 6 Конвенції прямо зазначено, що кожен має право на розгляд справи судом, встановленим законом [18].

Для виправлення фундаментальної помилки Верховного Суду щодо невірної застосування положень частини другої статті 7 Кодексу України з процедур банкрутства при оскарженні судових рішень щодо боржника-товариства з обмеженою відповідальністю та його майна, ухвалених судами неналежної юрисдикції, з порушенням принципу територіальності в окремих позовних провадженнях поза межами справи про банкрутство, суду касаційної інстанції необхідно забезпечити дотримання передусім принципу законності у процесуальному аспекті щодо належного, ефективного, справедливого захисту прав та законних інтересів кредиторів. При цьому, на мій погляд, для формування майбутньої позитивної судової практики щодо досліджуваної автором проблематики, необхідно взяти за основу попередні правові висновки, викладені у постанові Великої Палати Верховного Суду від 15.05.2019 року у справі № 289/2217/17.

Необхідність розгляду вказаної категорії справ саме у межах справи про банкрутство товариств-боржників зумовлюється ще й тим, що вимоги третіх осіб спрямовані на захист своїх порушених прав та інтересів від порушень боржника, мають пред'являтися безпосередньо до останнього, а, отже, і задоволення таких вимог прямо впливає на ліквідаційну масу неплатоспроможного суб'єкта господарювання.

Висновки. На сьогодні законодавчий орган України основним нормативно-правовим актом, що регулює інститут неспроможності, – Кодексом України з процедур банкрутства визначив зокрема те, що розгляд усіх майнових спорів, стороною в яких є боржник-товариство з обмеженою відповідальністю, повинен відбуватися виключно господарським судом, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство і такі спори мають розглядатися в межах цієї справи. Натомість на сьогодні у відповідності до вже сформованої практики Верховного Суду існує своєрідна колізія між положеннями частини другої статті 7 Кодексу України з процедур банкрутства та нормами частини другої статті 410 Цивільного процесуального кодексу України, частини другої статті 309 Господарського процесуального кодексу України, частини другої статті 350 Кодексу адміністративного судочинства України. Дана суперечність у комплексному застосуванні норм процесуального права виникає на етапі оскарження заінтересованими особами щодо майна боржника-товариства судових актів, ухвалених поза межами основної справи про

банкрутство. Дана обставина спричинює втрату значної частини ліквідаційної маси неплатоспроможного суб'єкта господарювання та збільшення його непогашеного пасиву перед кредиторами, а доводи скажників кваліфікуються вищою судовою інстанцією України правовим пуризмом. Верховний Суд замість того, щоб вирішити актуальну та нагальну проблему щодо невірної застосування ним положення частини другої статті 7 Кодексу України з процедур банкрутства у спірних правовідносинах шляхом відступлення від своїх попередніх висновків, у мотивувальних частинах своїх постанов зазначає про супереч-

ність доводів скажників (кредиторів, заінтересованих осіб щодо майна боржника) принципу юридичної визначеності та сформованій практиці Європейського суду з прав людини, яке є джерелом права у національному законодавстві. Таким чином, необхідно здійснити відступ Верховним Судом від своїх нинішніх правових висновків із виключення із мотивувальних частин постанов посилання на практику ЄСПЛ щодо принципу остаточності судових рішень. Щодо спірних правовідносин, за обставини розгляду справ судами, які не встановлені законом, відповідне посилання на рішення ЄСПЛ є помилковим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верховний Суд. Застосування принципу концентрації розгляду в межах справ про банкрутство всіх спорів, стороною в яких є боржник: науково-практичний дискурс. 2023. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1504279/> (дата звернення: 26.06.2025).
2. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19> (дата звернення: 26.06.2025).
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 15 травня 2019 року у справі № 289/2217/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81842018> (дата звернення: 26.06.2025).
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n8965> (дата звернення: 26.06.2025).
5. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#n3934> (дата звернення: 26.06.2025).
6. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#n4191> (дата звернення: 26.06.2025).
7. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-пп/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text> (дата звернення: 26.06.2025).
8. Постанова Київського апеляційного суду від 23.06.2023 у справі № 761/35475/18-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112154168> (дата звернення: 26.06.2025).
9. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 11 жовтня 2023 року у справі № 911/1707/22. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kgs_vp_vid_11_10_2023_roku_u_sprav_911_1707_22/ (дата звернення: 26.06.2025).
10. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Сутяжник проти Росії» від 23.07.2009, заява № 8269/02. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22:%5B%22001-109426%22%5D%7D> (дата звернення: 26.06.2025).
11. Постанова Верховного Суду від 17.06.2020 у справі № 921/490/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89910768> (дата звернення: 26.06.2025).
12. Пільков К. М. (2022) Res judicata, остаточність і законна сила судового рішення: співвідношення понять. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. Серія Право. Випуск 71. С. 44–48. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.6> (дата звернення: 26.06.2025).
13. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Брумареку проти Румунії» від 28 листопада 1999 року, заява № 28342/95. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SO2355> (дата звернення: 26.06.2025).
14. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Рябих проти Росії» від 24 липня 2003 року, заява № 52854/99. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SO1056> (дата звернення: 26.06.2025).
15. Ухвала Європейського суду з прав людини щодо прийнятності заяви № 62608/00 «Агротехсервіс проти України». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SO1292> (дата звернення: 26.05.2025).
16. Рішення Європейського суду з прав людини від 9 червня 2011 року, заява № 4994/0. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_708#Text (дата звернення: 26.06.2025).
17. Рішення Європейського суду з прав людини від 08.12.2016 у справі «ТОВ «Фріда» проти України», заява № 24003/07. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c83#Text (дата звернення: 26.06.2025).
18. Рурич С. Право на справедливий суд в контексті статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. URL: <https://pzmrujust.gov.ua/yurydychni-konsultatsii/1437> (дата звернення: 26.06.2025).

REFERENCES

1. Verkhovnyi Sud. Zastosuvannia pryntsyphu kontsentratsii rozghliadu v mezhakh sprav pro bankrutstvo vsikh sporiv, storonoiu v yakykh ye borzhnyk: naukovy-praktychnyi dyskurs [Supreme Court. Application of the principle of concentration of consideration within bankruptcy cases of all disputes in which the debtor is a party: scientific and practical discourse] (2023). URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1504279/>. [In Ukrainian]
2. Kodeks Ukrainy z protsedur bankrutstva vid 18.10.2018 r. № 2597-VIII [Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures dated 18.10.2018 No. 2597-VIII] (2025) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>. [In Ukrainian]
3. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 15 travnia 2019 roku u spravi №289/2217/17 [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court of May 15, 2019 in case No. 289/2217/17]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81842018>. [In Ukrainian]
4. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 18.03.2004 № 1618-IV [Civil Procedure Code of Ukraine dated 18.03.2004 No. 1618-IV] (2025) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n8965>. [In Ukrainian]
5. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 06.11.1991 № 1798-XII [Commercial Procedure Code of Ukraine dated 06.11.1991 No. 1798-XII] (2025) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#n3934>. [In Ukrainian]
6. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine dated 28.06.1996 No. 254k/96-VR] (2025) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#n4191>. [In Ukrainian]
7. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 02.11.2004 № 15-rp/2004 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated 02.11.2004 No. 15-rp/2004]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>. [In Ukrainian]
8. Postanova Kyivskoho apeliatyynoho sudu vid 23.06.2023 u spravi № 761/35475/18-ts [Resolution of the Kyiv Court of Appeal dated 06/23/2023 in case No. 761/35475/18-ts]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112154168>. [In Ukrainian]
9. Postanova Kasatsiinoho hospodarskoho sudu Verkhovnoho Sudu vid 11 zhovtnia 2023 roku u spravi № 911/1707/22 [Resolution of the Cassation Economic Court of the Supreme Court of October 11, 2023 in case No. 911/1707/22]. https://protocol.ua/ua/postanova_kgs_vp_vid_11_10_2023_roku_u_spravi_911_1707_22/. [In Ukrainian]
10. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Sutiazhnyk proty Rosii» vid 23.07.2009, zaiava № 8269/02 [Judgment of the European Court of Human Rights in the case of “Sutyazhnyk v. Russia” dated 23.07.2009, application No. 8269/02]. <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22site%22%3A%22001-109426%22%7D>. [In Ukrainian]
11. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 17.06.2020 u spravi № 921/490/18 [Supreme Court Resolution of June 17, 2020 in case No. 921/490/18]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/8991076>. [In Ukrainian]
12. Pilkov K. M. (2022) Res judicata, ostatochnist i zakonna syla sudovoho rishennia: spivvidnoshennia poniat [Pilkov K. M. (2022) Res judicata, finality and legal force of a court decision: the relationship of concepts]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriya Pravo [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Law series]*, 71, 44–48. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.6>. [In Ukrainian]
13. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Brumaresku proty Rumunii» vid 28 lystopada 1999 roku, zaiava № 28342/95 [Judgment of the European Court of Human Rights in the case of Brumarescu v. Romania of 28 November 1999, application no. 28342/95]. <https://ips.ligazakon.net/document/SO2355>. [In Ukrainian]
14. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Riabykh proty Rosii» vid 24 lypnia 2003 roku, zaiava № 52854/99 [Judgment of the European Court of Human Rights in the case of Ryabikh v. Russia of 24 July 2003, application no. 52854/99]. <https://ips.ligazakon.net/document/SO1056>. [In Ukrainian]
15. Ukhvala Yevropeiskoho sudu z prav liudyny shchodo pryiniatnosti zaiavy № 62608/00 «Ahrotekhservis proty Ukrainy» [Decision of the European Court of Human Rights on the admissibility of application No. 62608/00 “Agrotechservice v. Ukraine”]. <https://ips.ligazakon.net/document/SO1292>. [In Ukrainian]
16. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 9 chervnia 2011 roku, zaiava № 4994/0 [Judgment of the European Court of Human Rights of 9 June 2011, application No. 4994/0]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_708#Text. [In Ukrainian]
17. Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 08.12.2016 u spravi «TOV «Frida» proty Ukrainy», zaiava № 24003/07 [Decision of the European Court of Human Rights of 08.12.2016 in the case of “Frida

- LLC v. Ukraine”, application No. 24003/07]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c83#Text. [In Ukrainian]
18. Rurich S. Pravo na spravedlyvyi sud v konteksti statii 6 Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 roku [Rurich S. The right to a fair trial in the context of Article 6 of the 1950 Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms]. <https://pzmrujust.gov.ua/yurydychni-konsultatsii/1437->. [In Ukrainian]

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.09.2025
Дата публікації: 30.09.2025